

**ІНТЕРПРИТАЦІЯ «ЧИСТОГО МИСТЕЦТВА» У ДРАМІ В. ВИННИЧЕНКА
«ЧОРНА ПАНТЕРА І БІЛИЙ ВЕДМІДЬ».**

Винниченкознавство як літературознавча ділянка певний час існувало й розвивалося лише за кордоном – завдяки дослідженням Г. Костюка, М. Мольнара, С. Погорілого, Л. Онишкевич, В. Ревуцького. Очевидно, що сьогодні ми вже не можемо сказати з такою категоричністю, як свого часу сказав Г. Костюк, що «Винниченко як майстер слова абсолютно не вивчений» [5, с. 12]. Творчість митця гідно поцінована у працях П. Федченко, І. Дзеверін, М. Жулинський, М. Слабошпицький, Ю. Смолич, Л. Мороз, Л. Дем'янівська тощо.

У монографії «Сто рівноцінних правд...» Л. З. Мороз розглядає інтелектуалізм драматургії В. Винниченка не як відділений від формальних пошуків зміст його творів, а як невід'ємну ознаку художнього стилю митця. Однак її праця (про що пише сама дослідниця) – це переважно «перший підхід до осягнення комплексу філософських ідей та проблем, над якими думав драматург». Це осягнення приводить до висновку про своєрідну філософських ідей та проблем, над якими думав драматург, про своєрідну взаємодію в стилістиці автора таких течій як натуралізм, символізм, імпресіонізм чи експресіонізм. Цей слушний висновок потребує суттєвого уточнення, поглиблення, конкретизації, підтвердження об'ємним художнім аналізом окремих творів.

Важливе місце у творчому доробку В. Винниченка посідає драма «Чорна Пантера і Білий Медвідь». Інтерпретація твору як символістської драми дозволяє увиразнити смислові аспекти твору, побачити поетикальні знахідки драматурга, котрий досить гостро (цілком у дусі своїх принципів) відреагував на поставлену добою проблему. Не секрет, що «чесність з собою» дозволяла митцеві бути досить відвертим не лише з собою, але й з читачами. І виявлялася ця відвертість не лише у ставленні до проблем морально-етичних (тут він традиційно вважається неперевершеним), але й до питань, що стосувалися сфери мистецтва, його завдань тощо [4, с. 18].

Зазначимо, що уже на рівні назви та вибору системи персонажів у п'єсі і відчувається відхід від традиційної для української драматургії (і навіть для Винниченка, котрий, як видно з попередніх підрозділів, і заявив про своє новаторство) поетики. З одного боку, практично усі герої твору наділені багатозначністю у трактуванні, що є однією з ознак символу. З другого, – позбавлені реалістичної вмотивованості. Їх характери сформовані за межами тексту, в свідомості автора, і ним же винесені на суд читача у вигляді прекрасно скомпонованих схем, які дозволяють побачити увесь спектр поглядів на мистецтво.

Ключовий конфлікт твору виникає на ґрунті ревнощів, які, з одного боку, викликані підозрою Корнія Каневича у прихильності Рити до Мулена, з іншого – Ритиною сумніву, щодо вірності чоловіка, котрий, з її точки зору, небайдужий до Сніжинки. Тут В. Винниченко знову постає як неперевершений майстер геометричних екстрем. Два трикутники: Корній – Рита – Мулен, Рита – Корній – Сніжинка, мають спільну сторону: Корній – Рита. Одночасно це й діагональ ромба, що утворився в результаті, на рівні ж тексту – основа надзвичайно складних колізій, що мають вирішити поставлені драматургом завдання.

Другий конфлікт у драмі ставить питання про сутність мистецтва, а третій, що постає у творі найгостріше умовно можна назвати «полотно – Лесик». Поставивши на зрізі інтересів беззахисне дитя, В. Винниченко, з одного боку, екстремалізує ситуацію на сцені, з іншого – виключне можливість трактування п'єси як власне мелодрами, адже в цьому випадку дійсно говорити про «нормальність» автора просто не довелось б. Це дає підстави замислитися над переносними значеннями і вести мову про два плани твору: символістський і мелодраматичний. На мелодраматичному рівні цей конфлікт виявляється у сценах зіткнення Корнія та Рити з приводу долі їхньої дитини. Автор загострює його до максимуму. «Або смерть Лесика, – безапеляційно заявляє розгнівана й доведена до відчаю мати, – або продаж полотна». На символістському – варіюється як у зовнішньо подієвих, де беруть участь Чорна Пантера, Білий Медвідь та Сніжинка, так і у внутрішньо психологічних формах, що виявляються в душевних хитаннях талановитого художника. Зовнішні прояви стосуються тієї ж проблеми: Лесик чи полотно. От тільки символістське трактування дещо змінює акценти: Рита, Лесик – не

просто мати й дитина – це уособлення загальнолюдських, гуманістичних цінностей, полотно ж і Сніжинка – результату й шляху до чистого мистецтва [2, с. 377].

Названі конфлікти у драмі надзвичайно тісно переплітаються. У цю мережку майстерно «вплетені» й цілий ряд мікроконфліктів, які дозволяють розкрити увесь спектр паризького богемного життя, потішити публіку набором картин у цілком Винниченковому дусі: вільного кохання, гри в карти, розпивання спиртних напоїв – усього того, що ніяк не назвеш традиційним для українського мистецтва слова [3, с. 17].

На нашу думку, вже ж найважливішою у творі є проблема чистого мистецтва і людяності, що підпорядковує, поглинає усі інші. Головне завдання драматурга – якнайточніше змодельовати характери персонажів, спрогнозувати їх можливі дії. Корній Каневич, який, здавалося б, абсолютно переконаний у пріоритетності мистецтва над реальним життям, переживав тяжкі душевні муки. Внутрішній конфлікт буквально роздирає душу митця. Драматург загострює його, поставивши Білого Медведя перед найскладнішим вибором – між картиною і смертю власної дитини. Адже він батько, обов'язком і покликанням якого є захист свого чада. Проте необхідність продати нескінчений шедевр, аби забезпечити лікування сина, подібна до смерті для Корневича – художника.

Незважаючи на фабульну першорядність, у символістському експерименті В. Винниченка Корній виконує лише другорядну функцію.

Важлива роль відводиться Сніжинці, якій належить у творі місія захищати й стимулювати ідею служіння вищій красі, яка нічого спільного із земними потребами людини не має. Уже сама семантика її імені говорить про зовнішню красу, красу, яка є миттєвою, як та сніжинка, що розтане, впавши на долоню. У її словах ні крихти сумніву у власній правоті: «Артист має бути вільним од усього і жерцем тільки краси» [1, с. 307].

Надзвичайно мелодраматичними є сцени з участю Корнія і Рити, котрі готуються віднайти останні «рисочки» страждання на полотні, парадоксальні з точки зору реалістичного сприйняття. Проте дають змогу на символістському рівні досягнути безглуздість втілення ідеї «чистої» краси. А в експерименті драматурга ця затримка є з необхідною з точки зору можливості спростувати або довести вихідну тезу. Адже до останньої сцени реципієнт перебуває в постійній напрузі, так і не зрозумівши, на чьому боці автор. І хоч завданням нової драми не є з'ясування цієї проблеми, можна сказати, що Винниченко блискуче виходить із ситуації, що склалася. Чого не скажеш про ідею. Вона, завдяки останньому мазкові талановитого драматурга – розрізане Ритою готове полотно Корнія, що символізує собою трансцендентне мистецтво, – терпить повне фіаско. А це означає, що автор зробив свій вибір на користь гуманістичної сутності одного з найзагадковіших проявів людського духу [7, с. 151].

Підсумовуючи можна сказати, що серед творів, які принесли В. Винниченку справжню славу, драми «Чорна Пантера і Білий Медвідь» належить особливе місце. Це ще одна п'єса, яка засвідчила перехід української драматургії в русло загальноєвропейської, як на рівні проблематики, так і на рівні поетики.

Проаналізувавши драму В. Винниченка «Чорна Пантера і Білий Медвідь» можна стверджувати, що митця цікавили закони людського життя і можливість їх удосконалення. У «моральній лабораторії» письменника, багато уваги приділялося біологічним чинникам людської поведінки, грі інстинктів, що призводить до гострих внутрішніх конфліктів. Письменник так будує сюжет свого твору, щоб випробувати силу інстинкту батька-митця, протиставивши їй силу інших почуттів, бажань, вольових установок, він, подібно до експериментатора, випробовував різноманітні варіанти життєвих колізій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Винниченко В. Чорна Пантера і Білий Медвідь. Вибрані п'єси. К.: Мистецтво, 1991. С. 271-330.
2. Гусар-Струк Д. Винниченкова моральна лабораторія. Українське слово. К.: Рось, 1994. Кн. 1. С. 374-384.
3. Євшан М. Боротьба генерацій і українська література. Українська хата. 1911. № 1. С. 18-32
4. Єфремов С. Гнучка чесність (Зсучасного письменства). Рада. 1909. 27 березня. С. 4-8.
5. Костюк Г. Володимир Винниченко та його доба. Нью-Йорк, 1980. 280 с.
6. Марко В. В. Винниченко – драматург. Деякі аспекти художнього світу письменника. Степ. 1995. № 1. С. 65.
7. Мороз Л. «Сто рівноцінних правд». Парадокси драматургії В. Винниченка. К.: Віпол, 1994. 206 с.